

Pionýři průmyslového podnikání

(Zakladatelé významných firem, průmyslníci, bankéři)

Počátky průmyslu v Čechách a na Moravě

Počátky průmyslové revoluce v Čechách a na Moravě souvisejí s osvěcenským absolutismem Marie Terezie a Josefa II. Zakladatelskou skupinou zde byli zejména šlechtici. První průmysl, který se začal u nás masově rozvíjet, byl textilní. V 18. století byl osamocen. Zlom přišel na začátku 19. století, kdy se české země začaly rychle industrializovat. K cukrovarnictví, pivovarnictví, sklářství a porcelánkám postupně přibývají další odvětví. Do konce 19. století se staly nejprůmyslovější částí tehdejší rakousko-uherské monarchie.

Nejznámější představitelé:

Josef Hardtmuth

(pokřtěn 13. 2. 1758 Asparn an der Zaya, † 23. 5. 1816 Vídeň)

Architekt, vynálezce a průmyslník, stavební ředitel knížete Liechtensteina, vynálezce průmyslově vyráběné tužky.

Základní vzdělání měl minimální. Sám se ale dokázal zdokonalovat v teoretických znalostech i v kreslířských dovednostech potřebných ke stavitelství.

Roku 1890 stal sám knížecím stavitelem u knížete Aloise z Liechtensteinu, jeho bratr Jan ho v roce 1892 jmenoval stavebním ředitelem. Jeho podpis v okolí Lednice nesou například obelisk připomínající uzavření míru mezi Napoleonem a císařem Karlem (1798), minaret v lednickém parku (1804), Janův hrad (1808), Dianin chrám (1812) a další.

Kromě toho ale Josef Hardtmuth například také postavil Liechtensteinům portál zámeckého parku v Rossau u Vídně (1793), kostel sv. Jakuba Většího v České Třebové (vyvěcen 1801), přestavěl zámek Koloděje (1803), vyprojektoval zámek v Adamově (1809) a snad i první konstrukci dřevěného horního můstku nad propastí Macocha v Moravském krasu (postaven někdy v první čtvrtině 19. století), který tam sloužil až do roku 1880.

Jedním z jeho vynálezů je například „vídeňská kamenina“ z roku 1789, z níž se vyráběly roury, různá potrubí, ale také zdraví neškodné nádobí na pokrmy a potraviny, džbány a podobně. Jako další vynálezy Josepha Hardtmutha jsou uváděny například: 1802 tuš, 1810 umělá pemza. Objevil také nový způsob sušení sladu a nově zkonstruoval pec na pálení cihel.

Nejvýznamnějším Hardtmuthovým vynálezem je průmyslově produkovatelná tužka. V roce 1802 si Joseph Hardtmuth svůj vynález nechal patentovat, v roce 1808 postavil

Nacistická totalita

(Protektorát Čechy a Morava)

Nejznámější pojmy a události:

Protektorát Čechy a Morava

Protektorát byl vytvořen výnosem Adolfa Hitlera ze dne 16. března 1939, a to na území českých zemí, zbylém po vynuceném odstoupení Sudet Německu 29. září 1938 a části Těšínska Polsku 30. září 1938 v důsledku mnichovské dohody.

Z pohledu mezinárodního a československého práva se jednalo o zamaskovanou formu nelegální anexe, z tehdejšího německého pohledu šlo o legální a mírové obsazení, které zohlednilo, že Československo byl uměle vytvořený stát, nehistoricky vytrhující české země z životního prostoru německého národa, vnitřně neschopný existovat a ohrožující evropský mír.

17. listopad 1939

28. října 1939 se při příležitosti výročí vzniku Československa konaly mnohé protestní akce. Demonstrace v Praze byla brutálním způsobem za pomoci střelných zbraní gestapem rozeznána. Byl při ní zabit dělník Václav Sedláček, student Jan Opletal postřelen, na následky zranění 11. listopadu zemřel. Účastníci pohřbu 15. listopadu 1939, který se stal manifestací proti německé okupaci, byli brutálně rozeznáni.

17. listopadu 1939 byly na osobní příkaz Adolfa Hitlera přepadeny české vysoké školy a studentské koleje, ve kterých nacisté zbili a zatkli stovky studentů. Všech deset českých vysokých škol bylo téhož dne „na tři roky“ uzavřeno. Toto násilné opatření zůstalo ale v platnosti až do konce protektorátu.

Totální nasazení

V první polovině roku 1939 byli pracující na práci v Německu získáváni náborů, ovšem postupem času byly zřízeny úřady práce, zavedeny pracovní knížky a došlo k nucenému odvodu českých občanů na práci v „Říši“, přičemž podmínky se neustále zhoršovaly. Celkem bylo v Německu totálně nasazeno zhruba 650 000 Čechů.

Konečné řešení české otázky

Nacionálněsocialistický pojem pro germanizaci českomoravského prostoru. K hlavním a extrémním strůjčům germanizace české a moravské oblasti patřil Reinhard Heydrich.

Heydrichovy představy byly tyto:

Chceme mít literaturu naši i světovou

(Literatura 2. poloviny 19. století)

Májovci

Skupina mladých literátů, sdružených kolem osobností Jana Nerudy a Vítězslava Háška vydala v roce 1858 almanach Máj. Názvem almanachu se autoři přihlásili k odkazu Karla Hynka Máchy. Dále např. Karolina Světlá, Sofie Podlipská, Jakub Arbes, Adolf Heyduk a další.

Ruchovci

V souvislosti s položením základního kamene Národního divadla v roce 1868 spisovatel Václav Ruch vydal almanach Ruch, který redigoval Josef Václav Sládek, výrazně do něj přispěl Svatopluk Čech. Ruchovci zastávali v literárním životě tradiční názory, tíhli k domácí látce a národním dějinám. Volně navazovali na program májovců, chtěli českou literaturu oprostít od cizích, zejména německých vlivů.

Lumírovci

Kosmopolitní literární skupinou byly lumírovci, kteří vydávali časopis Lumír pod vedením Josefa Lumíra. Generaci lumírovců reprezentují hlavně dva básníci – Jaroslav Vrchlický a Julius Zeyer. I lumírovci navazují na májovce, prosazují ale svobodnou básnickou tvorbu a její světovost.

Nejznámější představitelé:

Jan Neruda

(9. 7. 1834 Praha, † 22. 8. 1891 Praha)*

Český básník, prozaik, novinář, dramatik, literární a divadelní kritik, vůdčí osobnost generace májovců.

Narodil se v újezdských kasárnách. V ulici Ostruhová (později byla přejmenována na Nerudovu) v domě U Dvou slunců žil v letech 1845–1857. Od roku 1845 studoval na malostranském gymnáziu a od roku 1850 na Akademickém gymnáziu. Po maturitě se na nátlak otce neúspěšně pokoušel studovat práva. Prošel několika úřednickými zaměstnáními, v nich ale nebyl spokojen, a tak se z vlastní vůle rozhodl znovu začít studovat, nastoupil na filozofickou fakultu, avšak ani toto studium nedokončil. V roce 1857 ze studií odešel a působil jako učitel češtiny a němčiny.

Čím uctít Thálii

(České divadlo)

(Představitelé českého divadla z doby obrozenecké jsou zařazeni v kapitole Národní obrození.)

Nejznámější:

Stavovské divadlo

V novorenesanční budově původně Hraběcího Nosticova divadla se začalo hrát v roce 1783. Už od roku 1785 se v něm dávaly i české hry. Tehdy se do něho vešlo tisíc diváků, dnes má kapacitu 659 míst. Je spjato nejen se jmény J. K. Tyla a šéfdirigenta Františka Škroupa, ale také W. A. Mozarta, který zde 20. ledna 1787 po propadáku ve Vídni uvedl a osobně dirigoval svou Figarovu svatbu. Dojat vřelým přijetím složil pro Prahu Dona Giovanniho, kterého opět osobně dirigoval ve Stavovském divadle při její premiéře 29. října 1787.

V roce 1799 odkoupili divadlo od hraběte Nostice čeští stavové a přejmenovali je na Stavovské divadlo.

V divadle byly natáčeny i scény filmu Amadeus Miloše Formana.

Národní divadlo

Premiéra Smetanova Dalibora 16. května 1868 v Prozatímním divadle byla ve znamení položení základního kamene k výstavbě Národního divadla. Původně měl být pouze z Řípu, ale nakonec se jich sešlo několik z různých významných míst Čech a Moravy (např. z Blaníku, Radhoš, vyšehradské skály, Hostýna, Žižkova a dalších). Budova Národního divadla se začala stavět podle projektu architekta Josefa Zítka v roce 1874. Poprvé bylo otevřeno 11. června 1881 premiérou Smetanovy Libuše, po dalších 11 představeních bylo uzavřeno kvůli dokončovacím pracím. Při nich 12. srpna 1881 vyhořelo. Díky celonárodní sbírce mohlo být rychle opraveno a 18. listopadu 1883 opět Smetanovou Libuší znovu otevřeno.

Národní divadlo je bráno jako symbol národní svěbytnosti. Na jeho výzdobě se podíleli přední soudobí umělci jako např. Bohuslav Schnirch, Mikoláš Aleš, František Ženíšek, Josef Václav Myslbek, Václav Brožík nebo Julius Mařák. Novou oponu po požáru namaloval Vojtěch Hynais.

V 70. letech 20. století byla provedena celková rekonstrukce budovy, v letech 2012–2015 rekonstrukce pláště.

Od počátku existence až do současnosti je Národní divadlo chápáno jako první česká divadelní scéna.

Palety, štětce, dláta, rydla

(Výtvarníci 19. století)

České výtvarné umění 19. století hledá inspiraci především v historii, romantických krajinných scénériích a všimá si života obyvatel měst. Svého vrcholu dosáhlo ve ztvárnění významných událostí národních dějin, portrétní tvorbě a krajinomalbě.

Nejznámější:

Josef Mánes

(* 12. 5. 1820 Praha, † 9. 12. 1871 Praha)

Malíř, ilustrátor, grafik a jeden z nejvýznamnějších představitelů českého romantismu.

Otec byl malíř Antonín Mánes, profesor krajinomalby na pražské malířské akademii. Josef od svých patnácti let studoval na pražské umělecké akademii u profesora Františka Tkadlíka. Roku 1844 studovat na akademii do Mnichova, kde pobýval tři roky bez jakéhokoliv hmotného zajištění z domova. Později podnikl i několik studijních cest, mj. do Drážďan, Polska či Slezska. Jeho osobní život se poněkud zkomplikoval v době, kdy už žil opět v Praze. Ve svých 27 letech navázal intimní vztah se služkou Františkou Štovičkovou, která s ním v roce 1850 čekala dítě, jehož přijetí ale musel pod silným nátlakem rodiny odmítnout. Dceru Josefínu pak Štovičková vychovávala sama.

V roce 1854 Josef odjel na Moravu do Čech pod Kosířem na pozvání hraběte Bedřicha Silva-Tarouccy. Během následujících dvaceti let zde vytvořil sérii rodinných portrétů Silva-Taroucců, žánrové novorokokové obrázky a také některé ze svých nejlepších prací (např. Ukolébavka, Líbánky na Hané, Život na panském sídle). Vyhledával zde lidové krojované postavy, opět se zamilovával do Hanaček i Cikánek, zajímal se o moravské kroje.

Společensky se projevoval jako činitel Umělecké besedy, navrhl sokolský kroj, četné sokolské a jiné spolkové prapory. Posledním umělecky bohatým obdobím byla šedesátá léta 19. století, kdy se mu prostřednictvím rodinných kontaktů podařilo získat mimořádnou zakázku na vytvoření 12 medailonů na Staroměstském orloji. Kalendářní deska orloje byla odhalena 18. srpna 1866.

Od roku 1866 se u něj projevovaly příznaky duševní choroby, která měla devastující důsledky. Předpokládá se, že chorobou, která jej postihla, byla buďto progresivní paralýza, nebo tuberkulóza mozkových blan. Lékařská zpráva o jeho úmrtí určuje nejasnou diagnózu, ochrnutí mozku. Zemřel po několika letech utrpení ve věku pouhých jedenašedesáti let. Pohřbu se zúčastnila i jeho nemanželská dcera Josefína.

K dalším známým pracím patří cyklus portrétů pražských obyvatel.

Krásné bydlení i veřejné stavby

(Architekti 20. století)

Nejznámější představitelé:

Jan Kotěra

(* 18. 12. 1871 Praha, † 17. 4. 1923 Praha)

Architekt, urbanista, teoretik architektury, návrhář nábytku a malíř.

Narodil se jako mladší syn středoškolského profesora. Vychovávan byl v německých školách nejprve v Ústí nad Labem a potom na státní Odborné škole stavitelské v Plzni.

Po maturitě v roce 1890 přišel do Prahy, kde absolvoval praxi v projekční kanceláři inženýra Freyna a ocitl se v blízkosti barona Mladoty ze Solopysk. Oba objevili jeho talent a stali se mecenáši jeho dalšího studia na vídeňské Akademii výtvarných umění od roku 1894, kdy tam nastoupil nový profesor Otto Wagner. Ve Vídni se mladý Kotěra seznámil s Jožem Plečnikem, Josefem Hoffmannem, Josefem Urbanem, ale i s Adolfem Loosem.

Byl ovlivňován wagnerovským modernismem, ale také italsky orientovaným klasicismem, který ve vídeňské akademii ještě dozníval. Roku 1897 získal prestižní Římskou cenu spojenou se stipendijním pobytem v Pallazo Venezia v Římě. Tento pobyt spojený s cestami po celé Itálii završil jeho učenická léta.

Po návratu z Itálie nastoupil na speciální školu dekorativní architektury na pražské Umělecko-průmyslové škole. K jeho žákům tam patřil například Josef Gočár. Roku 1910 byl jmenován profesorem nově vytvořené speciální školy architektury na Akademii výtvarných umění v Praze.

Jednou z nejvýznamnějších Kotěrových staveb je Národní dům v Prostějově, který patří k největším stavbám své doby.

Josef Gočár

(* 13. 3. 1880 Semín, † 10. 9. 1945 Jičín)

Architekt. Jeho díla především z kubistického a funkcionalistického období patří k vrcholům české moderní architektury. Vysoce oceňován je také jeho podíl na urbanistických koncepcích některých měst, zejména Hradce Králové a Pardubic.

Narodil se v rodině pivovarského sládky. Studoval na nižší reálce v Pardubicích, na Umělecko-průmyslové škole v Praze, nejprve mimořádně v ateliéru Jana Kotěry a později jako řádný žák jeho speciální školy. Zemřel v Jičíně, je pochován na vyšehradském Slavíně.

Nejznámější díla: areál Winternitzových automatických mlýnů v Pardubicích, Dům